

ESPARCET (o ESPARCETA), nom comarcal (empordanès, gironès i rossellonès) de la trepadella, comú amb l'oc. *esparset*, *esparseto*, d'origen incert, probablement derivat d'*espars* 'espargit, disseminat' (llatí SPARSUS participi de SPARGERE 'escampar'), segons sembla per la forma irregular i sumària com se sembla la trepadella, a diferència dels cereals; de la variant femenina occitana es manllevaren el fr. *esparcet(te)* i el cast. *esparceta*, que ha penetrat també fins al valencià. □ 1.ª doc.: *esparcet*, capbreu empordanès de princ. S. XIX; val. *esparceta*, 1798; en castellà, c. 1770; en oc. *esparcet*, S. XVI, *esparcel*, 1496.

En un capbreu que vaig llegir en el Baix Empordà (a Serra de Daró, 1958), de princ. del S. XIX, vaig veure *L'Esparcet Vell* com a nom d'un camp. Allí i a tot l'Empordà vaig sentir *esparset*, forma que ja m'era coneguda des de molts anys com a usual a l'Alt Empordà. També ho vaig anotar a Cornellà, al peu del Canigó; i en el Baix Vallespir, a Sant Joan la Cella, m'explicaven que l'indret anomenat *El Camp Róig* es diu així per què abans era *esparset* (1959-60). Altrament és el nom català d'aquesta planta només dellà l'Albera i a la major part del bisbat de Girona, mentre que a la resta de les terres catalanes s'usa *trepadella*; dubto que s'usi a l'Urgell com diu *AlcM*, i en tot cas la pronúncia *esparseta* que atribueix a Girona i Maó no és més que un castellanisme de ciutadans amb poc coneixement del camp. En el País Valencià sí que es diu *esparseta*, com ja ens certifica Cavanilles (*Obs.*, 1798; II, 335, 336), però hi degué entrar des de Castella. Dono algunes altres dades i explicacions en el DCEC (ESPARCETA).

En llengua d'oc, a diferència dels dominis català i castellà, aquest és el nom general i ja antic de la trepadella. És l'usat per Mistral, en *Mireio*: «travèso, dins li grès, / li bèus *esparset rouge* ---» (IX, 6.4). Allà apareix en la triple variant *esparset* masculina, *esparseto* f., i *esparsetu* (sufix -ELLUS): aquesta ja documentada com *esparcel* el 1496, és pròpia d'una gran part de l'occità transrodanès i del francoprovençal. Però més àmplia és l'àrea d'*esparset*, que s'estén des del Delfinat i Baixos-Alps a Marsella i des d'ací per tot el domini llenguadocià fins a l'Aude, el Tarn, el Roergue i el Carci, documentat indirectament des del S. XVI per haver-lo usat Olivier de Serres en forma francesa, com a usual en el Delfinat; la variant femenina *esparseto* forma una franja al Nord d'aquella des de la Droma, cap al Cantal, la Guiena i l'Agènès, també en francoprovençal; d'allí va passar al fr. *esparcette* (usat per Rousseau) i al castellà.

Vegeu el detall d'aquestes dades en l'obra de Walther von Wartburg, *FEW* XII, 134-5. Tradueixo, acceptant-la com a versemblant, però sense assegurar-ho, l'explicació semàntica que dona Wartburg de l'etimologia SPARSUS: «des del punt de vista dels fets, el nom s'explica a base de l'oposició amb la sembrada dels cereals, que constitueix un SEMINARE real, treball acurat, i executat d'una manera ben uniforme, mentre que la disseminació de la flor del fenc ("heublumen") es realitza d'una manera molt sumària». Això em sembla

confirmat, d'una banda pels termes «semer en saïnfóin» amb què el *TdF* explica el verb *esparseïà* (referents possiblement a una forma especial de sembrar), i d'altra banda per la definició que l'abbé Moutier (1882) dona de l'alt-delfinès (vall de la Droma) *éparcet* «poussière et graine de foin qu'on sème dans un champ pour le convertir en prairie».

Esparcina, V. *espart* *Espardenya*, *espartenyeta*, *espartenyot*, V. *espart* *Espardusser* men.: sembla una formació paral·lela a *perdulari* però partint del cat. ant. *esperdre's*, *esperdut* 'demostrar poc seny', 'anar esmaperdut' (Llull, Ausiàs, etc.), amb sufix compost -usser comparable al compost -ulari d'aquell sinònim. *Esparga*, V. *esparrec* *Espargatada*, *espargatar*, probablement del castellanisme *espargata* (cast. *alpargata*) per què en els carros sumaris o mal construïts s'usa una *espartenya* en lloc de fre, aplicada a la roda.

ESPARGIR, del ll. SPARGĒRE id. □ 1.ª doc.: c. l'a. 1400.

«Ficant la sua spasa en lo seu pits sagrat, *spargint* les entràmanes», Antoni Canals (*Providència*, *NCL.*, p. 95); el *DAG* i *AlcM* en donen un testimoni de 1462, un en el *Decameron* i uns quants de cap a 1500; ja *espargira* en el *Torcimany*, c. 1390, rimant amb molts pppf. en -ira i substantius com *esquira*, *ira*, etc. També en un doc. del S. XV (o XVI?): «per fortuna de temps las naus y las galeres se *espargiren* totes» (Comes, *Li. de coses asseny.* I, 36). Segueix ben usual fins avui en la llengua literària i fins en el diàleg: «almenys l'hi casessis --- ja que en traus el suc de l'escarràs. ¿Què n'acabes d'arremassar xinxons, per fer vida de frare, fumut mussol? Deixa, que ja els *espargiran* els hereus, que celebraran la teva mort ---», *MVayreda* (*Puny.* XI, 144). Sembla que a Menorca l'usin en un sentit un poc translàtic, com 'fer allunyar dispersant un grup de gent': «si empertinents s'hi arrambaven, sa guardiana a cops de fus els-e feia *espargir*», Camps Merc. (*Folkl. Men.* II, 59). Amb un tractament fonètic comparable al de *Jordi GEORGIUS* (cf. el cast. ant. *esparzir*, i cat. *espaordir*=oc. ant. *espaorzir*) a la vall d'Ager diuen *espardir* *bohigons* per «escampar ab la pala tot lo més cremat del mig dels boïgons i tot el que hagi quedat massa apilotat en cixobrir-los» (Porcioles, *Folkl. de la V. d'A.*, p. 36).

DERIV.: *Espargida*, *Espargidor*, *Espargiment*, *Espargivol*.

Del ll. *spārgĕre* es derivà *aspĕrgĕre* 'aspergir', 'escampar', 'esquitxar', 'arruixar': el futur d'aquest verb, *asperges* 'arruixarà', paraula amb què comença l'antífona que recita el sacerdot en ruixar l'altar amb aigua beneïta, fou imitada pel poble amb el mot *asperges* («aqua lustralis respersa») i en la frase *dar los asperges* «aquam circumferre lustralem, spargere, resperegere, circumducere», *DTo.* 1647), després amplament popularitzat com un substantiu (al principi en to humorístic, matis que no ha perdut del tot), i amb accs. més o menys translàtics *asperges* m. sing. 'xàfec', B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 76), *aspergis* 'esquitxos de saliva